

ХРОНІКА

ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УЧЕНИЙ-ГЕОЛОГ АКАДЕМІК ЄВГЕН ФЕДОРОВИЧ ШНЮКОВ (до 80-річчя від дня народження)

Виповнилося 80 років від дня народження і 57 років наукової, науково-організаційної, педагогічної та громадської діяльності видатного українського вченого-геолога, літолога й мінералога, академіка НАН України, академіка Міжнародної Академії наук Євразії, двічі лауреата Державної премії УРСР у галузі науки і техніки та премії імені В.І. Вернадського АН УРСР, Заслуженого діяча науки і техніки України, доктора геолого-мінералогічних наук, професора Євгена Федоровича Шнюкова – директора Відділення морської геології та осадового рудоутворення Національного науково-природничого музею НАН України.

Наукові інтереси акад. Є. Шнюкова охоплюють багато проблем сучасної геологічної науки, серед них – формування осадових родовищ корисних копалин, грязьовий вулканізм, геологічна будова й мінеральні ресурси дна Світового океану, зокрема Азовського і Чорного морів. Учений є одним із засновників нової галузі геологічної науки – вчення про Світовий океан і його корисні копалини та всесвітньовідомої наукової школи з морської геології та осадового рудоутворення.

Проте характеристика наукових здобутків акад. Є. Шнюкова не була б вичерпною без акцентування на його ставленні до найголовнішої фундаментальної геологічної науки – мінералогії. Любов до мінералів, захоплення строгістю їхніх простих форм і водночас неперевершеною досконалістю проходить червоною ниткою через усі наукові праці вченого, незалежно від того, якої наукової проблеми вони стосуються. Саме тому в кожній з його численних монографій, у наукових статтях і виступах на конференціях чільне місце посідають результати мінералогічних досліджень.

Євген Шнюков народився 26 березня 1930 р. у м. Архангельськ у сім'ї службовців. Згодом батьки переїхали до Одеси, де Євген 1948 р. закінчив середню школу. Допитливий юнак не вагався щодо вибору життєвої стежини і вступив на геологічний факультет Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, який закінчив 1953 р. з дипломом з відзнакою та кваліфікацією геолога-геохіміка.

Шлях молодого спеціаліста у велику науку розпочався з навчання в аспірантурі. Як аспірант Інституту геологічних наук (ІГН) АН УРСР (1953–1956) та молодший науковий співробітник Інституту мінеральних ресурсів АН УРСР (1957–1959), Є. Шнюков разом зі своїм учителем проф. Ю. Юрком вивчав мінералогію Криворізького залізорудного басейну. Підсумком досліджень стали захист кандидатської дисертації (1958) та перша монографія *Рудные минералы Криворожской железорудной полосы*.

Згодом головним об'єктом наукових досліджень Є. Шнюкова стала Азово-Чорноморська залізорудна провінція, зокрема Керченський залізорудний басейн. Монографії *Минералогия железорудной формации Керченского бассейна, Марганцево-железные руды Керченского бассейна, Генезис киммерийских железных руд Азово-Черноморской рудной провинции* – це основа докторської дисертації, яку Євген Федорович успішно захистив 1965 р. У 1966 р. вченому присуджено науковий ступінь доктора геолого-мінералогічних наук, 1970 р. – вчене звання професора; його обрано член-кореспондентом (1978) і академіком АН УРСР (1982).

Акад. НАН України Є. Шнюков головує на пленарному засіданні Міжнародної наукової конференції “Сучасні проблеми літології і мінерагенії осадових басейнів України та суміжних територій”. З доповіддю виступає член-кор. НАН України Ю. Сеньковський (ІГН НАН України, м. Київ, 4 листопада 2008 р.).

У науковому доробку вченого близько 600 публікацій, серед яких понад 30 фундаментальних монографічних зведень з важливих проблем морської геології й осадового рудоутворення та понад десять різнопрофільних науково-публіцистичних праць.

Під час вивчення класичних залізорудних родовищ Керченського півострова дослідник не тільки звернув увагу на зв'язок між залізорудним процесом і грязьовим вулканізмом, а й висунув гіпотезу про зв'язок з грязьовим вулканізмом нафтогазоносності і промислового рудоутворення в Керченсько-Таманському регіоні. Ці матеріали узагальнено в численних статтях і монографіях: *Грязевой вулканизм и рудообразование* (1971), *Грязевые вулканы Керченско-Таманской области. Атлас* (1986), *Грязевые вулканы Керченско-Таманского региона* (2005), в яких обґрунтовано природну модель мінералоутворювального грязевулканічного процесу.

Євген Шнюков одним із перших серед геологів України дійшов висновку про важливість розвитку морської геології. Завдяки ентузіазмові та організаційному таланту вченого 1964 р. розпочали планові дослідження геології Азовського моря з використанням спеціалізованого геологічного судна “Геохимик” та чорноморського шельфу України й суміжних країн. Результати досліджень викладені у восьми томній серії монографій, за

яку Є. Шнюков та його колеги 1989 р. одержали Державну премію УРСР в галузі науки і техніки.

Подальшому вивченню геологічної будови дна Чорного моря сприяли експедиції на науково-дослідних суднах “Академик Вернадский” (1989–1992), “Ихтиандр” (1992–1993), “Профессор Водяницкий” (1994, 2000–2006), “Киев” (1995–1997), “Владимир Паршин” (2007, 2009). Найвагоміші результати досліджень узагальнено у працях *Палео-островная дуга севера Черного моря і Газовые факелы на дне Черного моря*.

Теоретичні висновки Євгена Шнюкова, зроблені на підставі вивчення морських акваторій України, підтвердили результати наступних океанських (морських) експедицій, першу з яких в Індійський океан (1978–1979) на судні “Академик Вернадский” учений ініціював і очолив. Результати досліджень металогенічного спрямування в Атлантичному та Індійському океанах, у Червоному морі висвітлені в колективних монографіях *Геология и металлогения северной и экваториальной частей Индийского океана та Геология и металлогения Тропической Атлантики*. За результати досліджень Світового океану, які висвітлено в монографії Є. Шнюкова, Р. Білодіда й В. Цемка *Полезные ископаемые Мирового океана* (два видання – 1974 і 1979 рр.), авторам було присуджено премію імені В.І. Вернадського.

Визнаним є міжнародний авторитет Євгена Шнюкова як фахівця в галузі морської геології та дослідника осадових залізних і манганових руд. Учений був делегатом сесій Комітету ООН з мирного використання дна морів і океанів (Женева, 1971; Нью-Йорк, 1972), засідань Міжурядової океанографічної комісії у Парижі (1985, 1987), з 1988 р. – голова Радянської робочої групи проекту № 277 “Фанерозойские оолитовые железняки” МПГК ЮНЕСКО, у рамках якої з 1976 р. він очолив Українську робочу групу з мангану (проекти № 111, 226). Результати досліджень за проектом № 226 висвітлені в колективній монографії *Марганцевые руды Украины* (1979).

Непересічні науково-організаторські здібності учений виявив на адміністративних посадах: заступника директора з наукової роботи ІГН АН УРСР (1968–1969) та Інституту геохімії і фізики мінералів АН УРСР (нині Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М.П. Семененка НАН України, 1969–1973), директора ІГН АН УРСР (1977–1992), а з 1992 р. – незмінного директора новоствореного Відділення морської геології та осадового рудоутворення Національного науково-природничого музею НАН України.

Очоловане Є. Шнюковим Відділення морської геології та осадового рудоутворення Національного науково-природничого музею НАН України стало важливим центром розвитку наукових напрямів, започаткованих ученим, авторитетною школою підготовки наукових кадрів. Учений приділяє багато часу благородній справі виховання й росту молодого покоління фахівців: він виховав понад 30 кандидатів і докторів геолого-мінералогічних наук.

Євген Федорович бере активну участь у роботі спеціалізованих учених рад з захисту дисертацій, опонує численні дисертації в нашій країні та за її межами, рецензує і редагує монографії та збірники наукових праць. Він – член редакційних колегій низки геологічних журналів і збірників, протягом 1989–1993 рр. очолював редакційну колегію “Геологічного журналу”. У 2005 р. Є. Шнюков заснував і очолив журнал “Геология и полезные ископаемые Мирового океана”.

Академік Євген Шнюков – багаторічний голова Українського літологічного комітету. З його ініціативи організовано й успішно проведено різноманітні міжнародні наради. Зокрема, 2008 р. започатковано цикл конференцій з сучасних проблем літології і мінера-

генії осадових басейнів України та суміжних територій, у програмі яких чільне місце посідають проблеми мінералогії. Тривалий час акад. Є. Шнюков є головою наукової ради Відділення наук про Землю НАН України “Геологія та корисні копалини морів і океанів”.

Учений – незрівняний популяризатор науки, чому сприяла його багаторічна діяльність на посаді директора Національного науково-природничого музею НАН України (1977–2008) і голови Музейної ради НАН України (1978–2008). У численних науково-популярних виданнях Є. Шнюкова (*Мир мінералов, Полуостров сокровищ, Черное море, Скарби моря, Всевладні мінерали, Сокровища и загадки, Катастрофы в Черном море, Пираты Черного моря, Опасное Черное море, Минералы и мир, Камень ночи*) наведено не тільки власне геологічні чи мінералогічні матеріали, а й багато пізнавальних даних, які поглиблюють знання і розширюють світогляд читачів.

Євген Федорович як ветеран праці є для молоді взірцем відповідального ставлення до виконання обов’язків на всіх займаних упродовж багатьох років посадах. Його наукову й науково-організаційну діяльність високо оцінено на державному і міжнародному рівнях: Є. Шнюкову двічі присуджено Державну премію УРСР в галузі науки і техніки та премію імені В.І. Вернадського АН УРСР, присвоєно почесне звання Заслужений діяч науки і техніки України, його нагороджено орденом “Знак почета” (1980), медаллю “Ветеран труда” (1985), орденом “За заслуги” III ступеня (2000), відзначено Золотою медаллю Леонардо да Вінчі Міжнародної АН Євразії (2000), обрано почесним членом Українського мінералогічного товариства (2006).

Нині Євген Шнюков провадить активну наукову та науково-організаційну діяльність, вносить важливий внесок у вирішення фундаментальних і прикладних проблем морської геології, літології та мінералогії. Своє 80-річчя ювіляр зустрічає у доброму здоров’ї, сповнений духовних сил і творчих задумів на майбутнє.

Євген Федорович Шнюков – не лише видатний діяч науки, геолог, літолог і мінералог, а й добра і щира людина, справжній громадянин України. Наукова спільнота тепло і щиро вітає його з ювілеєм, бажає доброго здоров’я й довголіття, достатку і нових творчих здобутків в ім’я майбутнього української геологічної науки.

Орест Матковський, Ігор Наушко